

Kose valla ettevõtlusest

Kose vallas registreeritud äriühingute kogu müügitulu äriregistrile esitatud 2021.a majandusaasta aruannete andmetel oli 163 miljonit eurot (MEUR), millest eksporditulu moodustas 40,9 MEUR.

Rääkides ettevõtlusstatistikast tuleb arvesse võtta mitmeid eripärasid. Esiteks miks me räägime 2021 a. näitajatest, kuigi elame aastas 2023? Aruannete esitamiseks eelneva majandusaasta kohta antakse aega 6 kuud. Maksu- ja Tolliameti praktika ütleb seda, et veerand ettevõtetest jätavad aruanded üldse esitamata, kolmandik esitab need ca 2 kuud hiljem ehk adekvaatse suure pildi saamiseks tulebki andmeid analüüsida pikema viitega. Teiseks mõjutab majanduspilti asjaolu, et Kose vallas tegutseb mitmeid ettevõtteid, mis on registreeritud väljaspool Kose valda (nt AS Standard, AS OG Elektra, Harju tarbijate Ühistu, AS Lõuna-Eesti Hooldekeskus jt) ja nende tulemusnäitajad (müügitulu, töötajad) siin statistikast ei kajastu, kuigi päriselu on veidi teine.

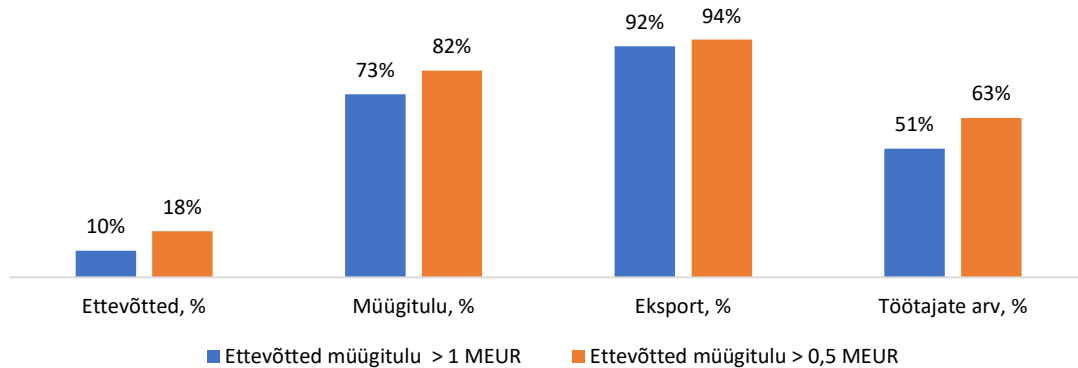
Ettevõtetes oli aastakeskmisena täistööajale taandatud töötajaid 1397. Kose valla maksumaksjaid on ca 3900, mis tähendab, et oluline osa valla elanike töökohtadest asuvad mujal, eelkõige Tallinnas-Harjumaal, samuti on siit väljas valla ja hallatavate asutustega seotud töötajad (ca 430). Ent kõikidele eripäradele vaatamata toimetab meil vallas hulk ettevõtteid, mille osas saab välja joonistada üldise ja adekvaatse pildi.

Tabel 1. Kose valla ettevõtluse üldkogum. Äriregister

2021	Ettevõtete arv	Müügitulu	Eksportivate ettevõtete arv	Eksporditulu	Töötajate arv
Kõik ettevõtted	710	167 073 380	55	41 049 334	1432
Ettevõtted (müügitulu vähemalt 10 tuhat ja 1 töötaja)	306	163 698 802	44	40 942 574	1397
Ülejäänud, nn „passiivsed“	404	3 374 578	11	106 760	35

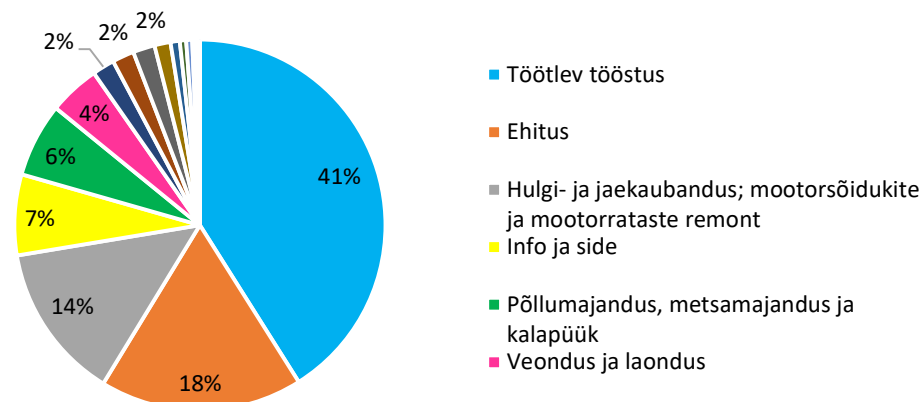
Ettevõtluse analüüsimiseks on mõistlik seada teatav nn ettevõtluse aktiivsuse piir, millest alates on ettevõtte valimis kajastamine oluline – piiri seadmise otstarbekus tuleneb sellest, et statistiliselt on äriühinguid palju, kuid nagu näha tabelist 1, on üle poolte ettevõtete tegevuse mõju suures pildis väikese tähtsusega. Oluline ei ole äriühingute arv, vaid loodav lisandväärtus, mis väljendub ka kohaliku omavalitsuse eelarves laekuva tulumaksu näol. Antud juhul on selleks piiriks seatud aastane müügitulu suurem kui 10 000 eurot ja vähemalt 1 töötaja, mis on seotud sellega, et 11 640 eurot on miinimumpalgaga seotud tööjõukulude aastane summa. Sellise filtri rakendamine jätab alles 306 ettevõtet. Statistikast on näha, et 57% on selliseid ettevõtteid, mis on küll majanduslikult aktiivsed, kuid müügitulu, töökohtade ja tööjõukulude osakaal üldkogumis on vähese tähtsusega, 2-3%.

Suurusjärgkudest parema pildi saamiseks võtab kokku joonis 1. Üle 1 miljoni eurose müügituluga ettevõtteid tegutses 2021.a Kose vallas 32 (10%), mis andsid 73% müügitulust, 92% ekspordist ja hõivasid 51% töötajatest. Üle 500 tuhande eurose müügituluga ettevõtteid oli 56, mis andsid 82% müügitulust ja 94% eksporditulust. **Ehk 50-60 ettevõtet moodustab Kose valla majanduse mõttes tuumiku ja nende käekäigust on mõjutatud ka valla tulubaas.**

Joonis 1. Olulise mõjuga ettevõtete osakaal müügitulus, ekspordis ja tööhõives 2021 a. Äriregister

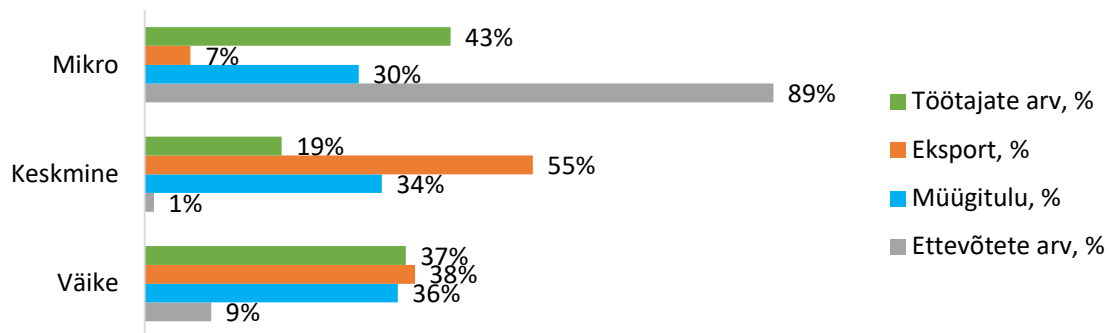
Maapiirkondade majandusstruktuuris on reeglina suurem osatähtsus töötleva tööstusel ja põllumajandusel. Tegevusalade lõikes ja müügitulu alusel annab Kose valla majandusstruktuuris tooni töötlev tööstus, 41%, teisel kohal oli ehitussektor 18%, kolmandal kohal hulgi-jaekaubandus 14%, edasi info ja side 7% ning põllumajandus 6% osakaaluga. Viie suurema tegevusala 179 ettevõtet andsid kogu müügitulust 86%. Vaadates 3 viimast aastat, saab tõdeda, et töötleva sektori osakaal vähenes COVID aastal - 2019. a oli osakaal 43%, 2020 a. 39%, kuid peale suuremat pandeemia aastat on toimunud taastumine. Arvuliselt tegutses 2021.a enim ettevõtteid ehituses 56, töötlevas tööstuses 47, jae-hulgikaubanduses 38, põllumajanduses ning kutse- ja tehnikaaladel 26 ettevõtet.

Joonis 2. Ettevõtete müügitulu osakaal tegevusalade lõikes 2021. Äriregister

Ettevõtete suuruse järgi, mis siinkohal lähtuvad töötajate arvust ja käibemahust (joonis 3), saab välja lugeda, et vallas tegutseb paar keskmise suurusega ettevõtet (alla 249 töötajaga), samas nende mõju müügitulu ja ekspordi osas on väga suur. Väikseid, alla 50 töötajaga

ettevõtteid, tegutses 24, nende mõju müügitulu, ekspordi, tööhõive osas on suurusjärgus 40%. Arvuliselt 90% moodustavad alla 10 töötajaga ettevõtted, nende mõju müügitulu ja tööhõivele on 30-40% vahel.

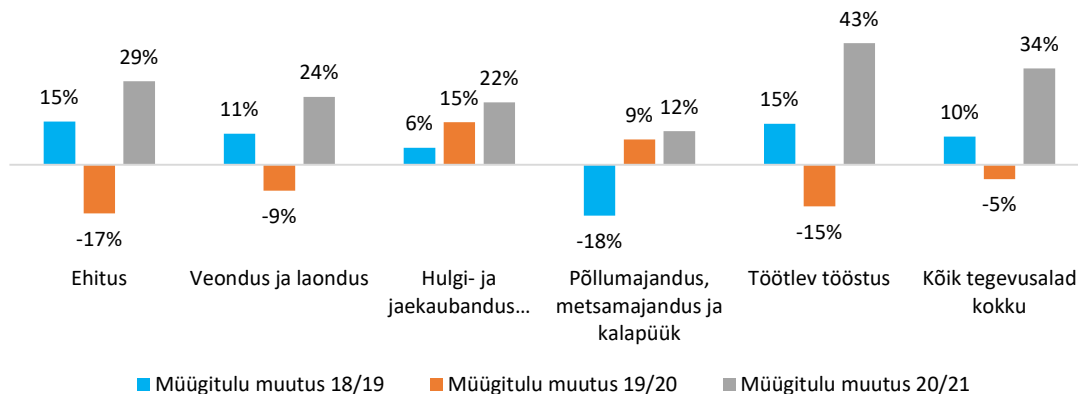
Joonis 3. Ettevõtete arv, müügitulu, ekspordi ja töötajate osakaal ettevõtte suuruse lõikes. Äreregister

Suurimad ettevõtted töötajate ja käibemahtude poolest on AS Glassense (endine Klaasimeister), AS Maru Metall, OÜ Kaurits, Busland OÜ, Corle OÜ, Halver Mööbel OÜ, AS Flagmore, OÜ Kuivajõe Farmer.

Tabel 2. TOP 10 ettevõtet töötajate arvu alusel, Äreregister 2021

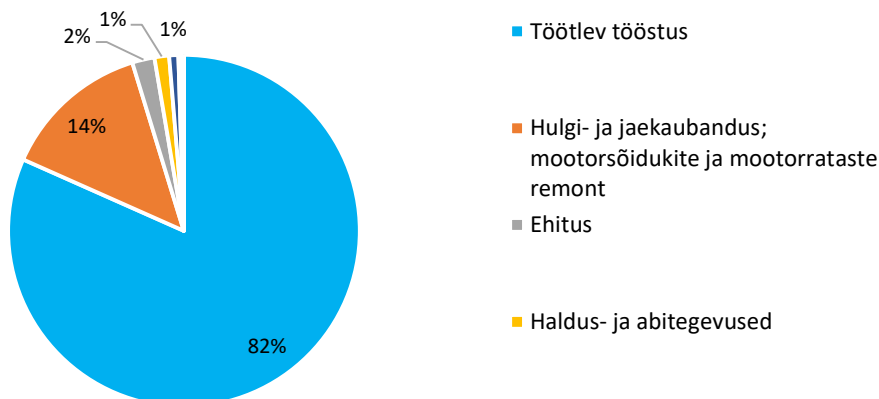
Ettevõte	töötajate arv	müügitulu	ekspord
Aktsiaselts Glassense	107	15 893 438	11 925 247
AS Maru Metall	84	11 919 860	
Osaühing Kaurits	63	16 130 767	
Busland OÜ	47	6 564 564	5 474 851
Corle OÜ	43	7 617 076	
HALVER MÖÖBEL OÜ	36	2 948 608	1 065 339
Kose Hambaravi Osaühing	33	1 756 185	
Aktsiaselts Flagmore	32	4 800 741	4 588 518
OÜ KUIVAJÕE FARMER	26	2 181 295	
OÜ Kirjanurk	24	1 543 588	

Vaadates viimast 4 aastat joonistub selgelt välja COVID19 negatiivne mõju müügituludele, kuid tervikvaates oli ka võitjaid – pandeemia ajal suurenesid jae-hulgikaubanduse müüginahud (e-poodlemine) ja põllumajandussaaduste tootmine. COVID pandeemia suurem vaibumine taastas ka ettevõtete müüginahud, kõige enam töötlevas sektoris. Ukraina sõja mõjud selguvad 2022. a andmete analüüsil.

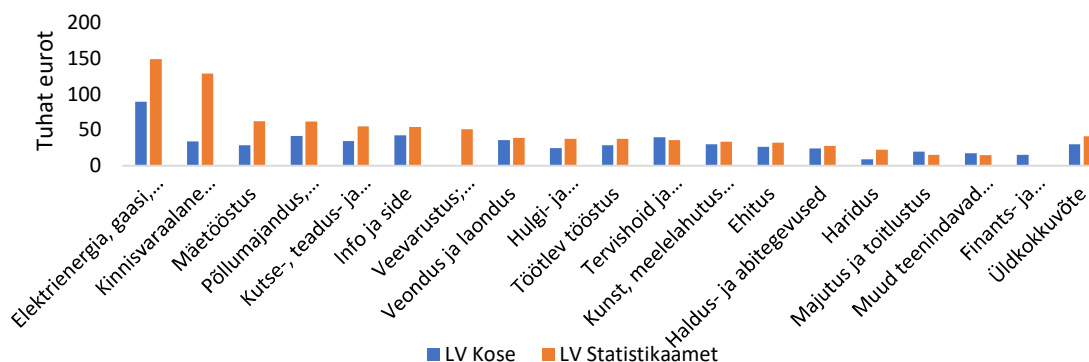
Joonis 3. Müügitulu dünaamika tegevusalade lõikes 2018-2021. Äriregister

Õeldakse, et riigi rikkuse tagab teenuste ja toodete eksport. Selles vaates oli Kose vallas 2021. a eksportivaid ettevõtteid 44, kelle summaarne eksporditulu oli 40,9 miljonit eurot. Tõsi, ka siin tuleb arvestada, et konsolideeritud äriühingute näitajad (nt AS Maru Metall) siin ei kajastu. Tegevusalade lõikes domineeris ülekaalukalt töötlev tööstus 82%, jae- ja hulgikaubanduse osakaal oli 14%, teistel valdkondadel juba oluliselt vähem. Viimase 4 aasta lõikes on töötleva sektori ekspordi osakaal suurenenud 59 %-lt 82 %ni. Kogu ekspordimaht vähenes 2020.a võrreldes 2019.a 6% võrra, töötlevas sektoris vähenes eksport 1% võrra. Peale suuremat pandeemia aastat on toimunud korralik taastumine, kasv 2021.a võrreldes 2020. a. oli kõikide tegevusalade peale kokku 45% sh töötlevas sektoris 77%. Eksportivate ettevõtete arv on 4 aasta lõikes on 10 võrra vähenenud.

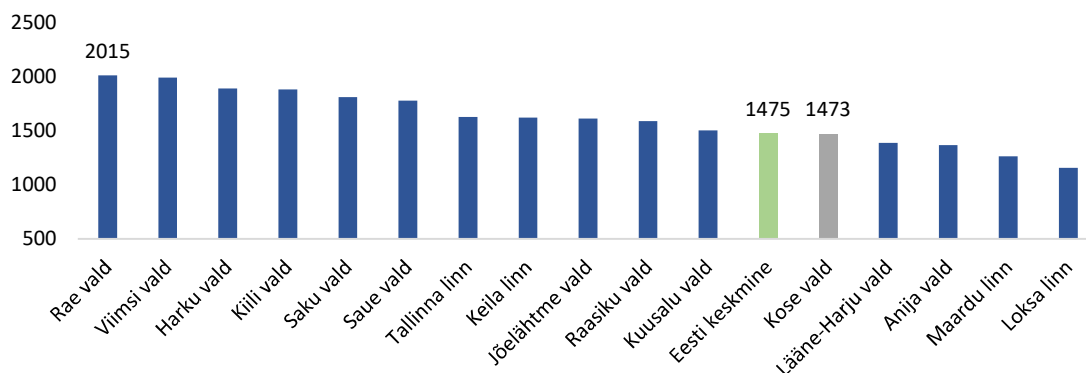
Joonis 4. Eksporditulu osakaal tegevusalade lõikes 2021. Äriregister

Ettevõtluses on oluline näitaja loodav lisandväärtus ja lisandväärtus töötaja kohta. See on oluline ka omavalitsuste vaatest, sest selles sisaldub tööjõukulude komponent ning mida kõrgemad on tööjõukulud, seda kõrgem töötasu ja parem tulumaksu laekumine valla eelarvesse. Äriregistri ja Statistikaameti võrdluses näeme seda, et üldkokkuvõttes moodustab Kose valla näitaja Eesti keskmisest 70%, mida kindlasti mõjutab Kose valla valimi väiksus. Tegevusalade lõikes on üksikud valdkonnad (toitlustus, sotsiaaltoetused, muu teenindus), kus lisandväärtuse näitaja on kõrgem, samas on need valdkonnad üldises väärtuseahelas madalaimate palkadega tegevusalad.

Joonis 5. Lisandväärtus töötaja kohta Kose valla ettevõtete majandusnäitajate ja Statistikaameti võrdluses 2021.

Kose valla ettevõtete valim on liialt väike, et majandusaasta aruannete põhjal välja tuua palkasi ning mikroettevõtete näitajad mõjutavad seda pilti oluliselt negatiivsemaks, kui päriselu seda tegelikult on. Statistikaameti kohaselt on palgatöötaja kuu keskmine brutotulu Kose vallas perioodil 2017–2021 kasvanud 25% võrra. Vanusgrupis 25-49 on elanike brutotulu olnud aastate lõikes 9-10% võrra kõrgem kui kõikide vanusrühmade peale kokku. Võrreldes Harjumaa teiste omavalitsustega oli 2021. a kõrgeim brutotulu inimese kohta Rae vallas, Kose valla näitaja jäi tagumisse kolmandikku Eesti keskmise tasemele. Rae vallas elava töötava inimese brutotulu oli 27% võrra kõrgem.

Joonis 6. Palgatöötaja keskmine brutotulu eurodes 2021, Statistikaamet.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Kose valla majandusstruktuur on tüüpiline maalisele vallale, kus domineerib töötleva sektor ja seda kõikide näitajate mõttes. 50-60 suurima ettevõtte otsene käekäik mõjutab ka kohaliku omavalitsuse toimetulekut. Uuringutest on teada, et üks lisanduv töökoht töötlevas sektoris loob täiendavalt 1-2 töökohta muus sektoris ehk tööstuse arengul on laiem mõju. Positiivne on see, et valla majandusstruktuur on mitmekesine, mis tasakaalustab ja hajutab riske, kui mõnel peaks parasjagu minema halvasti. Vesteldes paari suurema ettevõtte esindajaga esitasin küsimuse, miks te olete asukohana valinud Kose valla ning kas siin äri arendamiseks on mingi eelis? Mingit geograafilist asukoha või muud eelist ei ole, ei ole eelist ka tööjõu osas, eriti suurema tootmisüksuse rajamiseks. Samas, kui investering on tehtud ja see toodab tulu, siis äraminekut ei ole põhjust kaaluda ning lahkumine ei tähenda automaatset õnnestumist kusagil mujal. Näiteks Raplamaal on igas omavalitsuses väga suure mõjuga rahvusvaheline ettevõtte. See on ühtpidi tore ja heal ajal on

kõik hästi. Ent kriisides (nt tarneaehelate katkemine) võidakse langetada radikaalseid otsuseid ja need otsused tulevad välismaalt, millel ei ole kohalikust arengust sooja ega külma. Kose vald ei ole seadnud selget prioriteetsust, et vald eelistaks kindlat tüüpi ettevõtlust. Suurtootmiseks ei ole meil eeldusi, need on eelkõige Ida-Virumaal ning suurt kombinaati ei taheta enam näha. Meie ettevõtluskeskkonna märksõnad peaksid olema keskkonnasäästlikus, uuenduslikkus, tolerantsus. Elanike ja heaolu kasvuga arenevad isiku- ja mugavusteenused ja seda me näha tahame.